

Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи в умовах неперервності педагогічної освіти в університеті

XXI століття оголошено ЮНЕСКО «Століттям освіти». Теоретики і практики в різних країнах світу працюють над ідеєю «Освіта для XXI століття», виношуючи і коректуючи нову парадигму освіти з метою приведення освітянської галузі у відповідність до потреб часу.

Сучасна цивілізація багато в чому пов'язує професійне становлення особистості, її продуктивну діяльність з розвитком вищої освіти як найважливішої передумови створення наукового, економічного, соціокультурного та духовного потенціалу суспільства.

Соціально-економічний прогрес, науково-технічна революція, перманентне оновлення техніки і технологій об'єктивно і невідворотно диктують необхідність впровадження концепції неперервної освіти. Сьогодні неперервна освіта стає провідним принципом освітньої системи й участі в ній людини протягом усього процесу її навчальної діяльності. В сучасних умовах освіта не розглядається як підготовка людини до життя, а стає його частиною.

Проблемі неперервної освіти присвячено ряд досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зазначена проблема вивчається по лінії ЮНЕСКО (А. Гартунг, Д.Кідд, А.Корреа, П.Шукл, М.Богдан, В.Суходольський, Е.Джеппі, Д.Кареллі). Проблеми функціонування системи неперервної професійно-педагогічної освіти досліджувалися в працях вітчизняних вчених: І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало, С.О. Сисоєвої, М.М. Солдатенка та інш. У працях таких українських вчених: Г.О. Балл, І.Д. Бех, О.М. Пехота, В.В. Рибалка, С.О. Сисоєва та ін. розглядається професійна підготовка майбутніх фахівців у контексті особистісного спрямування. Як зазначається в Енциклопедії освіти неперервна професійна освіта — це постійний творчий розвиток і вдосконалення кожної людини протягом усього життя шляхом взаємодії між знаннями, що здобуті на початкових

етапах освіти, і знаннями, здобутими на наступних етапах, а також взаємодії між теоретичними і практичними знаннями, що підтверджуються компетентністю в подальшому їх практичному використанні. Неперервна професійна освіта охоплює базову професійну і подальшу освіту й передбачає послідовне поєднання навчальної і професійної діяльності в освітніх закладах, професійне самовдосконалення на різних життєвих етапах. [4;с.582].

Нині неперервну професійну освіту дослідники відносять до трьох об'єктів (суб'єктів): до особистості - людина навчається постійно, без відносно тривалих перерв, навчається в закладах освіти чи займається самоосвітою; до освітніх програм - неперервність у освітньому процесі виступає як характеристика включеності особистості в освітній процес на всіх стадіях її розвитку. Вона ж характеризує наступність в освітній діяльності при переході від одного її виду до іншого, від одного життєвого етапу людини до іншого; до організаційної структури освіти - неперервність у даному випадку характеризує таку номенклатуру мережі освітніх установ та їх взаємозв'язок, які з необхідністю і достатністю створюють простір освітніх послуг, що забезпечують взаємозв'язок і наступність у змісті освітніх програм, спрямованих на задоволення різних освітніх потреб, які виникають в окремому регіоні, а також у кожної людини [4].

У глобальному індустріальному суспільстві, яке орієнтується на знання і послуги, застаріння одних професій і поява нових стає природним процесом. Це означає, що більшу частину професійних знань фахівець повинен отримати після закінчення вузу, а отже, в самій системі вищої освіти мають бути закладені механізми для накопичення індивідом академічних результатів для подальшого життя, завдяки чому він на певному етапі зможе формально перетворити їх на нову якість (підтвердження чи підвищення рівня кваліфікації, отримання додаткової спеціальності або спеціалізації), тобто ядро професійної підготовки студентів закладається в стінах саме педагогічного вищого навчального закладу.

«Історично склалося так, - пише Президент НАН України Б.Є. Патон, - що на території України розвивались виробничі структури на основі технічних та технологічних схем, що практично вичерпали свої еколого-економічні та соціальні можливості». Вони потребують радикального оновлення. А для цього потрібні фахівці, підготовлені за новим змістом і технологіями, які потрібно впровадити у вищі заклади освіти. Вихід є: освіту слід більш тісно поєднати з вітчизняною й світовою наукою, яка б остаточно витіснила з ВНЗ ілюзійні та застарілі підходи й вибудувала навчальний процес за новими стандартами, сучасними технологіями, новітніми науковими уявленнями про світ, місце і роль людини в ньому, перспективи розвитку цивілізації у XXI столітті [2, с.18].

Отже, зміни у парадигмі вищої освіти викликали потребу вищої педагогічної школи кардинально змінити підготовку вчителя, врахувавши, по-перше, зміну споживача продукції – вчителя нової формації; формування його освітньої траєкторії впродовж усього життя; універсалізацію освіти; зміни освітніх установ (дошкільних і позашкільних закладів, сільських чи міських шкіл, ПТУ, ВНЗ тощо); характер цих змін – реформування, модернізацію, інновації аж до персоналізації освіти; підвищення конкурентноспроможності на ринку послуг освітніх закладів, їх рейтинг, можливість впливати на освітню політику. По-друге, працювати над тим, щоб випускники вищого педагогічного навчального закладу забезпечували якість освіти, продуктивну працю й були готовими до змін у майбутньому. По-третє, вибудувати дійову модель майбутнього фахівця з урахуванням змін на ринку праці та у сферах виробництва і послуг [7; с. 39-40].

Як відомо, вища педагогічна освіта покликана вирішувати два комплекси взаємопов'язаних завдань: по-перше, сприяти соціально ціннісному – загальнокультурному, моральному, громадянському розвитку особистості майбутнього педагога; по-друге, допомагати йому в професійному становленні та спеціалізації у педагогічній діяльності. Переорієнтація освіти на особистість студента, учня, вихованця вимагає

перегляду основних підходів до функціонування складових професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

Проняття „професіоналізм учителя” в науковій літературі розглядається, як правило, у контексті таких понять: „професійна освіта” (спеціальна освіта) - результат оволодіння певним рівнем знань і навичок діяльності з конкретної професії та спеціальності (С.У.Гончаренко, Н.Г.Ничкало); „професійна підготовка” - відповідно до цілей навчання підготовка до виконання певного виду роботи (Т.М.Десятов); “професійна компетентність” - психічний стан, що дозволяє діяти самостійно і відповідально; вміння системно сприймати існуючу реальність і системно в ній діяти; вільна орієнтація в предметній галузі (В.Г.Воронцова, І.О.Колеснікова); “професійне самовизначення” - процес прийняття рішення особистістю щодо вибору майбутньої трудової діяльності (С.У.Гончаренко); “професійна самосвідомість” - усталене до професії, що виявляється в системі мотивів, особистісних смислів і цілей (І.А.Зязюн); “професійна діяльність” - ознака зародження професійного самовизначення і виявляється в розвитку схильностей до тих чи інших видів трудової діяльності (А.Я.Найн, М.С.Пряжников, Г.М.Сєріков); “професійна підготовка вчителя” - професійна орієнтація, реалізація професійної спрямованості (Є.В.Бондаревська, О.В.Глузман) [8;14с.].

На думку О.Я. Савченко, підготовка майбутнього учителя потребує посилення культуротворчих складових у моделі педагога, зокрема діяльнісних і особистісно-характерологічних. За цих умов засвоєння психологічних, педагогічних і предметних знань стає передусім засобом збагачення і розвитку особистості педагога, який має бути «людиною культури», що визначає самоцінність кожної дитини [5]. А отже, професійна підготовка майбутнього вчителя може бути реалізована лише на гуманістичних засадах суб’єкт - суб’єктної взаємодії учасників професійної підготовки, яка передбачає співпрацю та співтворчість викладачів і студентів,

упровадження особистісно-орієнтованої ступеневої моделі професійної підготовки майбутнього учителя.

Особистісно-орієнтований тип навчання передбачає глибоку психологізацію підготовки учителя, розвиток педагогічного мислення. Останнє включає формування здатності: до педагогічного цілепокладання, аналізу педагогічних ситуацій, синтезування педагогічних і психологічних знань, проектування і організацію ефективного освітньо-виховного процесу, педагогічної рефлексії процесів і результатів педагогічної діяльності.

Розв'язуючи уявні і реальні педагогічні задачі, майбутній педагог має виявити готовність прийняти рішення в інтересах дитини, бути відкритим до інновацій, спиратись на силу, а не слабкість дитини. У прийнятті цінностей особисто-орієнтованого навчання пріоритетні саме особистісні якості педагога, а потім його методична підготовка. Серед особистих якостей базисними компонентами є: здатність вчителя до самореалізації, володіння етикою взаєморозуміння і довіри, висока емоційна стабільність, продуктивна поведінка у мінливих ситуаціях шкільного життя [5].

Отже, професіоналізм учителя - це сформовані уміння на високому професійному рівні вирішувати педагогічні завдання у процесі практичної діяльності, інтегративна якість, яка включає: професійно значущі якості особистості вчителя (інтелектуальні, комунікативні і мотиваційні); знання, уміння й навички професійної діяльності, зокрема з реалізації особистісно орієнтованого навчання, уміння застосовувати набуті знання у нових ситуаціях, навчатися упродовж життя; здійснювати педагогічний вплив на особистісний розвиток учня; здатність до самоуправління, саморозвитку, самоактуалізації. [8;с.16].

Аналіз вітчизняного й світового досвіду функціонування вищої школи показує, що найкраще враховує запити і побажання особи, поєднує їх з інтересами суспільства й держави багатоступенева система освіти. Ступенева система освіти має ряд переваг: дає можливість студентові вибирати посильний ступінь освіти, змінювати обраний шлях, не втрачаючи

досягнутого результату; порівняно короткий термін навчання на кожному ступені створює близьку мету і психологічно полегшує хід навчання.

Важливо також, що кожний ступінь освіти має завершальний характер, але не замкнений, бо саме це дасть з однієї сторони людині нову набуту якість, яка виражена у відносній цілісності і доцільності для практичної діяльності отриманої системи знань і вмінь, а з іншої є можливістю та гарантією отримання більш високого професійно-освітнього рівня у відповідності з нахилами, здібностями і суспільними потребами. Необхідність проходження атестації при переході до наступного ступеня посилює мотивацію пізнавальної діяльності студентів і сприяє вдосконаленню навчального процесу.

До системоутворювальних факторів, які забезпечують послідовність і наступність окремих етапів неперервної педагогічної освіти, належать спільні цілі (як об'єктивні, так і суб'єктивно значимі), інваріантність видів навчальної і професійної діяльності студентів, неперервність професійного розвитку, передача на певному етапі професійної підготовки ініціативи самому студенту, створення таких психолого-педагогічних умов, за яких він із об'єкта професійної підготовки стає суб'єктом своєї професійної життєдіяльності.

Виходячи з попередніх міркувань неперервну професійно-педагогічну підготовку майбутнього вчителя можна розглядати як діяльність (процес) з поетапного нагромадження, зберігання і розповсюдження знань. Цей процес визначає сукупність таких компонентів як цільовий, функціональний, змістовий, організаційний та оцінювально-результативний, які відображають: зміст педагогічного інструментарію для особистісно орієнтованого впливу на учасників освітнього процесу щодо нарощування їхнього професіоналізму; засоби суб'єктного залучення студентів до освітнього процесу, що позитивно впливає на зміну їхніх мотивів, цілей, дій, а відтак і на результат діяльності, розвиток мотивації та стимулів до самоосвіти та саморозвитку; критерії і показники сформованості професіоналізму, що фіксують динаміку і

результати процесу поетапного нарощування професіоналізму майбутніх учителів щодо здійснення їхнього особистісного розвитку, як визначальної умови вдосконалення їх професійної підготовки [8]

Професійна підготовка в майбутнього вчителя початкової школи в умовах неперервності педагогічної освіти в університеті забезпечує диференційований (в залежності від змісту майбутньої професійної діяльності, кваліфікації, індивідуальних можливостей студента тощо) та інтегрований (координація різних типів навчальних закладів, установ та організацій, їх підрозділів), підходи до формування освіти, її принципово нового змісту, цілей кожного із ступенів згідно із загальними цілями підготовки педагогів.

Результат освіти фіксується у формі стандарту. Державні стандарти освіти встановлюють вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої і фахової підготовки в Україні. Вони є основою оцінювання освітнього й освітньо-кваліфікаційного рівнів вищої освіти громадян незалежно від форм її здобуття. Державні стандарти освіти розробляються окремо з освітнього й освітньо-кваліфікаційного рівнів і затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Одним із головних чинників, які впливають на якість професійної підготовки майбутніх педагогів, є зміст педагогічної освіти. Зміст вищої освіти може бути визначений як структура, зміст і обсяг навчальної інформації, засвоєння якої дає особі змогу здобути освіту і певну кваліфікацію. Це – зумовлена потребами суспільства система знань, умінь і навичок особи, її професійних, світоглядних і громадських якостей, що має бути сформована у процесі навчання з огляду на перспективи розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури, мистецтва. Іншими словами, зміст освіти – науково обгрунтована система дидактичного й методично оформленого навчального матеріалу для різних освітніх і освітньо-кваліфікаційних рівнів. Визначається зміст освіти освітньо-професійними програмами підготовки фахівців з вищою освітою певних

освітньо-кваліфікаційних рівнів, програмами навчальних дисциплін, структурно-логічною схемою підготовки та іншими нормативними документами й навчальною і навчально-методичною літературою.

Визначаючи зміст навчання, ми повинні при цьому керуватися дидактичними вимогами, а саме: по-перше, завданнями формування гармонійної розвиненої особистості; по-друге, - вимогами побудови органічно цілісної системи підготовки спеціалістів; по-третє, -науково-педагогічними вимогами формування способів і прийомів пізнавальної і професійної діяльності, поставлені метою навчання.

Змістовий напрям підготовки орієнтований насамперед на впровадження нових підходів до формування змісту й організації навчання, а саме:

- дотримання європейських вимог до складання навчальних планів підготовки бакалаврів і магістрів з визначеною варіативною компонентою для вдосконалення фахової підготовки;

- реалізацію „вільної траєкторії” студента під час вивчення навчальних дисциплін;

- зважування на вибір студента щодо формування змістової і кредитної частини індивідуального навчального плану;

- гарантування високої якості практичної підготовки майбутнього фахівця тощо.

Загальний обсяг годин, відведених для вивчення навчальної дисципліни, охоплює години для аудиторних форм навчання і час для самостійної роботи студентів, співвідношення між обсягами аудиторних занять та самостійної роботи, форми і періодичність проміжного контролю визначаються *навчальним планом* ВНЗ та фіксуються в навчальних підручниках і посібниках. Наукове і методичне обґрунтування процесу реалізації освітньо-професійної програми (послідовність вивчення навчальних дисциплін, форми, періодичність виконання індивідуальних

завдань, проведення контролю тощо) визначається *структурно-логічною схемою підготовки*.

Зміст професійної освіти включає нормативний і вибірковий компоненти. *Нормативна частина змісту освіти* – обов'язковий для засвоєння зміст навчання, сформований відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики як змістові модулі із зазначенням їх обсягу і рівня засвоєння, а також форм державної атестації. Згідно з чинними нормативними актами надається автономне право визначати зміст освіти, який не повинен бути нижчим від нормативного. Нормативні навчальні дисципліни становлять до 75% обсягу годин, визначеного освітньо-професійною програмою. До нормативних навчальних дисциплін належать цикл гуманітарних і соціально-економічних дисциплін, цикл фундаментальних дисциплін, цикл професійно орієнтованих дисциплін.

Вибіркова частина змісту освіти – рекомендований для засвоєння зміст навчання, сформований як змістові модулі із зазначенням їх обсягу й форм атестації, призначений для задоволення потреб і можливостей особистості, регіональних потреб у кваліфікованих фахівцях певної спеціалізації, досягнень наукових шкіл і навчальних закладів. Вибіркові навчальні дисципліни запроваджуються зазвичай у формі спеціальних навчальних курсів для поглиблення загальноосвітньої, фундаментальної і фахової теоретичної чи практичної підготовки.

Обсяг навчальних дисциплін за вибором визначається як різниця між загальним обсягом годин і обсягом годин нормативних навчальних дисциплін і формується з циклу професійно орієнтованих дисциплін за переліком освітньо-професійної програми, циклу дисциплін за вибором ВНЗ, циклу дисциплін за вибором студента. Навчальні дисципліни за вибором охоплюють дисципліни, що належать до різних циклів навчальних дисциплін. Освітньо-професійна програма встановлює мінімальний обсяг годин для засвоєння дисциплін, вільно обраних студентом (не менше 10% загального обсягу годин).

Обсяг годин на проведення *практик* визначається вимогами до навчального часу студента і може формуватися з щорічного резерву навчальних тижнів і годин, відведених для циклу дисциплін ВНЗ. Практичний напрям підготовки вимагає від студентів оволодіння вміннями застосовувати відповідні теорії на практиці, творчий та комплексний підхід до вирішення проблем; використовувати знання, навички та інтуїцію у різноманітних професійних ситуаціях; передбачає використання оновлених форм навчальних занять, мультимедійних технологій та мережі Інтернет; вивчення психолого-педагогічних дисциплін, спрямованих на використання нововведень; самостійну апробацію їх студентами під час занять та на педагогічній практиці; самостійну позааудиторну діяльність.

Відповідно до освітньо-професійної програми ВНЗ розробляють навчальний план і робочі навчальні програми дисциплін, що є їх нормативними документами вищого навчального закладу. Навчальний план – заснований на освітньо-професійній програмі й структурно-логічній схемі підготовки документ, складений у ВНЗ. Він визначає перелік і обсяг нормативних і вибіркових навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми і засоби здійснення поточного й підсумкового контролю. У навчальному плані відображено також обсяг часу, передбаченого на самостійну роботу. Цей документ розробляється на весь період реалізації відповідної освітньо-професійної програми підготовки і затверджується керівником ВНЗ.

Не менш важливим є оволодіння знаннями про інноваційні педагогічні технології, методикою, культурою використання інновацій у навчально-виховній роботі з дітьми, формування особистісної позиції студента-випускника щодо необхідності використання інноваційних педагогічних технологій; професійного підходу задля озброєння сучасними знаннями.

Навчальний план ВНЗ є засадою формування *робочого навчального плану*, тобто плану на поточний навчальний рік. Робочий навчальний план

конкретизує форми проведення навчальних занять, їх обсяг, форми і засоби поточного й підсумкового контролю за семестрами.

Для кожної навчальної дисципліни, що входить до освітньо-професійної програми дисципліни і навчального плану, у ВНЗ складається *робоча навчальна програма дисципліни*, яка є його нормативним документом. Така програма містить виклад конкретного змісту навчальної дисципліни, послідовність, організаційні форми її вивчення, визначає форми й засоби поточного і підсумкового контролю. Складові робочої програми: тематичний план, пакет методичних матеріалів для здійснення поточного і підсумкового контролю та пакет наочності, навчально-методичної літератури, засобів наочності, технічних засобів навчання тощо.

Компонентами навчальної програми є пояснювальна записка, тематичний виклад змісту навчальної дисципліни і список літератури. Навчальні програми нормативних дисциплін належать до документів державного стандарту освіти. Навчальні програми вибіркових дисциплін розробляються і затверджуються ВНЗ.

У пояснювальній записці навчальної програми з'ясовується призначення предмета, його місце в системі підготовки спеціаліста (провідна функція) та мета навчального предмета (*освітня* – вимоги до знань, вмінь і навичок студентів; *виховна* – формування професійної спрямованості особистості; *розвивальна* – розвиток пізнавальних інтересів і здібностей, творчого професійного мислення, формування вмінь і навичок самостійної професійної праці). Також визначено послідовність вивчення навчального матеріалу (структура предмета), форми і методи навчання із завважуванням специфіки змісту навчального матеріалу (лекції, семінари, практичні й лабораторні заняття, обов'язкові контрольні роботи), форми й методи контролю успішності навчання.

Робочі навчальні програми нормативних і вибіркових навчальних дисциплін розробляють відповідні кафедри (предметні або циклові комісії).

Зміст освіти, що визначається навчальними програмами, конкретизується в підручниках, навчальних посібниках і методичних вказівках.

Структура навчального процесу у ВНЗ містить три групи організаційних форм навчання: 1) форми переважно з теоретичної підготовки студентів;

2) форми переважно з практичної підготовки студентів; 3) форми переважно з контролю знань, навичок і вмінь студентів. Вибір організаційних форм навчання зумовлюється особливостями навчального предмета, змістом навчального матеріалу, особливостями навчальної групи тощо.

Як показують дослідження психолого-педагогічної науки, розвиток людини проходить в процесі діяльності. Щоб забезпечити гармонійний розвиток студентів, необхідно організувати їх різнобічну /керовану і самокеровану/ діяльність як у аудиторний, так і позааудиторний час, ширше включаючи їх у систему суспільних, виробничих та інших відносин.

Кожна з організаційних форм навчання у ВНЗ має певні особливості. До форм з теоретичної підготовки залічують лекцію, семінар, навчальну екскурсію, навчальну конференцію, консультацію. До форм з практичної підготовки – лабораторні та практичні заняття. До форм з контролю знань, навичок і вмінь студентів – курсове й дипломне проектування і виробничу (навчальну) практику. Проміжне місце посідають самостійні й індивідуальні позааудиторні заняття.

Сьогодні спостерігається перехід вищої школи до активних форм, методів і прийомів навчання. До них насамперед відносять: інтерактивні лекції, проблемні лекції, лекції-провокації, лекції-діалоги, семінари-диспути, семінари-бесіди, змішані семінари, ділові та рольові ігри, тренінги.

Існуюча система підготовки вчителів початкової школи у вищих навчальних закладах складається з двох ступенів: базова вища освіта (бакалавр) та повна вища освіта (спеціаліст і магістр). Бакалаврат опановується за 4 роки; магістратура за 1-2 роки.

На першому ступені підготовка вчителів початкової школи відбувається на базі загальної середньої освіти або на базі освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст». На першому і другому курсах передбачено викладання загальнонаукових та фундаментальних дисциплін із циклу гуманітарної і соціально-економічної підготовки та циклу природничо-наукової підготовки. Починаючи з третього курсу вводяться курси циклу професійно-практичної підготовки. Вони дають можливість розширити загальнонаукову, фундаментальну і професійну підготовку.

Для підготовки педагогічних працівників до викладання у загальноосвітніх навчальних закладах різного типу не базових шкільних навчальних предметів, проведення позашкільної роботи, задоволення особистісних освітніх інтересів студентів та врахування професійних потреб замовника на відповідних напрямках підготовки запроваджуються спеціалізації. Особливість педагогічних спеціалізацій полягає в тому, що вони передбачають як поглиблення змісту відповідних напрямів, так і забезпечують необхідну фахову підготовку з різних напрямів педагогічної діяльності.. Спеціалізації вводяться на відповідних напрямках (спеціальностях) з урахуванням їх органічної спорідненості для підготовки педагогічних працівників до викладання навчальних предметів варіативної компоненти навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів. На третьому-четвертому курсах проводиться педагогічна практика.

Після закінчення навчання на першому ступені випускникам, за результатами складання кваліфікаційного екзамену (або захисту кваліфікаційної роботи (за вибором студента), присвоюється кваліфікація бакалавра педагогічної освіти, вчителя предметної галузі. Зокрема вчитель початкової школи отримує кваліфікацію «бакалавра педагогічної освіти, вчителя початкової школи». Кваліфікація за спеціалізацією вписується у додатку до диплома. Основна галузь діяльності такого бакалавра — початкова школа.

Для підготовки учителів початкових класів, які здатні самостійно ставити освітні цілі, обирати засоби своєї діяльності, мають нахили та інтерес до науки існує наступний другий ступінь. Нині він передбачає підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями «спеціаліст» і «магістр». Цей рівень освіти реалізується за рахунок професійних, освітніх та дослідницьких програм, спрямованих на поглиблення освіти і професійної підготовки, її диференціації відповідно до характеру майбутньої діяльності.

Другий рівень дає повну вищу освіту. Він завершується захистом магістерської кваліфікаційної роботи (магістерської дисертації). Випускникові присвоюється вчений ступінь магістра наук, викладача предметної галузі.

Основна галузь діяльності магістра - викладач різних типів середніх загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів тощо) та вищих навчальних закладів. Випускники магістратури можуть вступити до аспірантури, щоб підготувати наукову роботу для здобуття вченого ступеня кандидата наук. Така підготовка вимагає необхідність удосконалення класичних форм і методів навчання (лекції, лабораторні та практичні заняття, групові та індивідуальні консультації, колоквиуми, заліки та екзамени) поряд з навчальними технологіями, що набули поширення останнім часом (модульний принцип викладання навчальних курсів, поєднаний з рейтинговою системою оцінювання знань; інформаційні навчальні технології, сучасна організація лабораторного практикуму тощо).

Органічною частиною навчально-виховного процесу є система перевірки й оцінювання знань, умінь і навичок, студентів. Вона виконує управлінську, навчальну, виховну, розвивальну і профілактично-попереджувальну функції. Останнє можливе тоді, якщо забезпечуються систематичність, регулярність і безперервність перевірки навчальної і наукової діяльності студентів. Ці ознаки особливо властиві рейтинговій системі оцінювання навчальної і наукової роботи студентів. Діюча нині система передбачає оцінювання в балах результатів, яких студент досяг на

кожному етапі поточного, проміжного (рубіжного) і підсумкового контролю.

За рейтингової системи оцінювання навчальної роботи студентів значно зростає роль поточного і проміжного контролю, оскільки саме на цих етапах можна набрати найбільшу кількість балів. Запровадження її стимулює систематичну роботу студентів, підвищує об'єктивність оцінки рівня знань, знижує роль випадкових факторів в оцінюванні успішності.

Зусилля університету зосереджені на формуванні та розвитку власних наукових шкіл, створенні кафедральних та міжкафедральних творчих колективів із залученням магістрантів, аспірантів та кращих студентів, дослідників інших наукових установ та ВНЗ; підвищенні якості професорсько-викладацького складу шляхом підготовки кадрів через аспірантуру денної і заочної форм навчання за державною та контрактною формами фінансування; створенні спеціалізованих Вчених рад із захисту кандидатських та докторських дисертацій; участі у розробці різного рівня комплексних та цільових програм соціально-економічного розвитку міста, регіону, країни; створенні належних умов та мотивації для участі у науковій діяльності професорсько-викладацького складу, студентів та оприлюдненні їх результатів.

На сучасному етапі особливого значення набуває підготовка студентів до науково-дослідницької діяльності. Обов'язковим стає не тільки використання у навчальному процесі нових наукових знань, а й включення творчого пошуку в освітню діяльність. Як зазначає В.А. Садівничий, освіта стає схоластичною, якщо вона відірвана від науки, і навпаки, розвиток науки немислимий без передачі знань із покоління в покоління, без постійного залучення в науковий процес молодих умів.

Науково-дослідницька діяльність студентів забезпечує вирішення таких основних завдань:

- формування наукового світогляду, оволодіння методологією та методами наукового дослідження;

- надання допомоги студентам у прискореному оволодінні спеціальністю, досягненні високого професіоналізму;
- розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей студентів;
- прищеплення студентам навичок самостійної науково-дослідницької діяльності;
- розвиток ініціативи, здатності застосувати теоретичні знання у практичній роботі. Залучення найздібніших студентів до розв'язання наукових проблем, що мають важливе значення для науки і практики;
- необхідність постійного оновлення і вдосконалення своїх знань;
- розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутнього педагога;
- створення та розвиток наукових шкіл, творчих колективів, підготовка у стінах вищого навчального закладу резерву вчених, дослідників, викладачів.

Як свідчить досвід педагогічних колективів ВНЗ на розвиток науково-дослідницьких умінь студентів впливають оптимальне співвідношення репродуктивних і творчих завдань. Індивідуальних і колективних форм організації процесу навчання, творча діяльність, формування вмінь користуватись довідковою, науковою, методичною літературою. Застосування сучасних мультимедійних засобів навчання та освітніх технологій.

Науково-дослідницька робота в позанавчальний час виступає продовженням навчально-дослідницької і є ефективним засобом об'єктивного вияву обдарованої студентської молоді, реалізації її творчих здібностей, стимулювання потреби у творчому оволодінні знаннями, активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Все ж частина студентів не виявляє інтересу до науково-дослідницької діяльності. Причинами такого становища є: пізнє залучення окремих студентів до науково-дослідницької діяльності, її недостатня мотивація,

нечіткий характер зв'язку з майбутньою професійною діяльністю, відсутність наукової ініціативи з боку студентів. Самі студенти вбачають причини у відсутності вільного часу, стандартизованості аудиторних занять, обмеженому доступі до науково-методичної інформації, недостатньому науковому рівні окремих викладачів тощо.

Вирішення цієї проблеми ми вбачаємо у створенні наукового середовища, яке б сприяло формуванню і розвитку у студентів науково-дослідницьких умінь, залученню їх до активної самостійної наукової діяльності. Проведення студентських олімпіад, конференцій, оглядів-конкурсів дипломних і курсових робіт, виставок-конкурсів навчальних та педагогічних практик, оглядів-конкурсів на кращу організацію науково-дослідної роботи у групі, на спеціальності є ефективним засобом об'єктивного виявлення та відбору обдарованої студентської молоді, реалізації творчих здібностей студентів, стимулювання потреби у творчому оволодінні знаннями, активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Особливу роль у становленні майбутнього науковця відіграє наукове студентське товариство, робота якого здійснюється як у навчальний, так і у позанавчальний час. Окреслені напрями діяльності включаються у загальні плани навчально-виховної, наукової роботи університету, інституту, кафедри.

Важливі думки, з цього приводу, висловив С. Гессен. На думку вченого, опанування знань, елементарне наукове мислення, розуміння чужої наукової системи здійснюються у звичному режимі викладання, а ось опанувати методом наукового дослідження можна, тільки залучивши студента до самостійної дослідницької роботи. Вища школа має бути осередком наукового дослідження, а її викладач – активним дослідником, самостійним ученим, який своєю науковою роботою розширює пізнавальну галузь; студент має стати учасником дослідницької роботи викладача як початківець-дослідник, а лабораторія й аудиторія – місцем, де відкривають

нові наукові істини, викладають і перевіряють результати тільки що зробленого відкриття [3].

Завдяки активній співпраці викладачів і студентів відбувається постійне оновлення наукових знань, створюється середовище для формування ключової компетенції майбутнього фахівця – вчити особистість вчитися по-новому, бути готовим до інноваційних впливів у практичній педагогічній діяльності.

Визначальною ланкою в системі університету є кафедра. Вона несе повну відповідальність за якість професійної підготовки майбутнього педагога. У своїй діяльності зусилля кафедри спрямовуються на:

- оновлення, удосконалення змісту робочих навчальних програм відповідно до вимог кредитно-модульної системи та забезпечення структурно-логічних зв'язків у змісті навчальних дисциплін;
- оновлення, створення підручників, у тому числі електронних, навчально-методичних посібників;
- формування готовності педагогів до інноваційної діяльності, що передбачає оволодіння ними знаннями і професійними вміннями, які дають можливість педагогу сприймати і продукувати нововведення, вносити нові елементи в традиційну систему навчання ;
- оновлення методик викладання та взаємодії викладачів і студентів у навчально-освітньому процесі на основі запровадження особистісно орієнтованих технологій навчання;
- запровадження у навчальний процес інтерактивних методів навчання на основі особистісно та компетентісно-особистісного підходів;
- оновлення форм і засобів здійснення навчального процесу: активне використання у навчальному процесі мультимедійних засобів навчання, інтерактивної дошки, педагогічних ігор, тренінгових технологій; підвищення ефективності проведення індивідуальних занять і консультацій тощо.

Значна увага на кафедрах приділяється неухильному, якісному зростанню наукового і науково-педагогічного потенціалу ВНЗ, що є запорукою підготовки високоосвіченого, професійно-компетентного, інтелектуально творчого покоління педагогів. Саме тому, серед форм оволодіння викладачами університету знаннями та вміннями інноваційної діяльності, а відтак і форм підвищення професійного рівня науково-педагогічних працівників, виділяють науково-практичні конференції, психологічні семінари – практикуми, проблемні творчі семінари, навчальні тренінги, педагогічні консиліуми, методичні об'єднання за фахом, проблемні творчі групи, пошукові групи, школу викладача-початківця, школу передового педагогічного досвіду, наставництво, творчу лабораторію педагога, вивчення зарубіжного досвіду, стажування, самоосвіту, самовдосконалення, самовиховання тощо, проходження дистанційних навчальних курсів тощо.

Цікавими формами діяльності є участь викладачів у роботі постійнодіючих наукових і методичних семінарів з найактуальніших проблем педагогічної інноватики, організація та проведення експериментальної роботи. Робота методичних семінарів спрямована на моделювання позитивного педагогічного досвіду і удосконалення технологій його упровадження в педагогічну практику. Тематика методичних семінарів стосується питань інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу з психолого-педагогічних дисциплін, практичного навчання. Робота наукових семінарів передбачає удосконалення фахового рівня викладачів, забезпечує науково-методичний супровід інновацій. коригує наукові педагогічні дослідження на кафедрах.

Ефективність процесу професійної підготовки багато в чому залежить від особистості викладача, рівня його професійною кваліфікації, стилю спілкування зі студентами, його духовно-моральної сутності, адже зміст, організація, методи і засоби професійної підготовки опосередковуються і реалізуються через педагога. Працюючи за навчальною програмою, він

щоденно вирішує питання обсягу знань, необхідних студенту для його засвоєння в процесі навчальної діяльності, здійснює відбір і структурування навчального матеріалу, проводить практичні, семінарські та індивідуальні заняття, лекції, поза навчальну діяльність [1].

Звідси зростає роль і значення підвищення кваліфікації педагогічних кадрів університету, що є складовою загальної системи неперервної освіти, мета якої – приведення у відповідність фахової і посадово-функціональної компетентності працівників освіти з потребами й вимогами суспільства на конкретно-історичному етапі соціально-економічного розвитку українського суспільства та інтегративних процесів у всесвітньому освітянському просторі.

Давня мудрість говорить: „Хто стоїть на місті, той відстає”. Тому перепідготовка педагогічних працівників – це обов’язкове нове навчання (перенавчання), нове готування (переготування) до оволодіння іншою кваліфікацією. Важливість такої роботи зумовлена тим, що лише педагог-майстер здатний формувати всебічно розвинену особистість, цілеспрямовано впливати на студента, учня, формувати необхідні вміння та навички, розвивати його здібності, нахили і потреби.

Успіх у професійній підготовці педагогічних кадрів багато в чому залежить від структурних підрозділів університету, скоординоване поєднання яких забезпечує досягнення стратегічних цілей університету. Основним напрямом співпраці кафедр є перш за все робота з координації програм навчальних дисциплін та методик їх викладання для усунення дублювання і вироблення єдиних підходів; розробка скоординованих рекомендацій, навчальних посібників, тематики курсових і дипломних і магістерських робіт; спільне проведення спецкурсів і спецсемінарів з професійно-орієнтованих дисциплін; спільна розробка програми педагогічної практики, методичних матеріалів на допомогу викладачам і студентам; спільна робота з підготовки, проведення і підведення підсумків педагогічної

практики; проведення науково-практичних конференцій із залученням студентів з проблем майбутньої професійної діяльності.

Важливим напрямом взаємозв'язку кафедр є спільне проведення науково-дослідницької роботи у складі дослідницьких груп, спрямованої на вдосконалення підготовки вчителя, (це розробка програм дослідження, методології і методики дослідження, спільна підготовка та видання наукових праць, проведення наукових семінарів, науково-практичних конференцій і ін.). організація стажування тощо.

До професійної підготовки майбутніх вчителів кафедрою залучаються провідні фахівці наукових установ та практичної освітньої галузі. За їх участю реалізуються проекти інтеграції науки з практикою, кафедри стають освітньо-науковими центрами, організується науково-творча діяльність викладачів у методичних об'єднаннях, семінарах педагогів міста Києва й областей України, узагальнюється власний досвід, досвід колег з педагогічної інноватики; забезпечується участь у колективній експериментально-дослідницькій роботі у межах наукової теми кафедри.

Отже, основними шляхами забезпечення ефективності професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, результатом якої є становлення конкурентоздатного фахівця в умовах неперервності педагогічної освіти в університеті, можна назвати: оновлення змісту професійної підготовки, в якому панує пріоритет професійно-особистісного розвитку студента та викладача; наскрізність та варіативність освітніх програм; створення насиченого розвивального освітнього середовища, наявність суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників неперервної педагогічної системи університету.

Література:

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая підготовка в системе высшего педагогического образования / О.А. Абдуллина. - М.: Просвещение, 1990. -141с.
2. Андрущенко В.П. Наукове проектування інноваційних та альтернативних систем вищої освіти: Збірник матеріалів до Всеукраїнської науково-практичної конференції. 11-12 травня 2000 р. / В.П. Андрущенко та ін. (ред.) Інститут вищої освіти АПН України, Тернопільська академія народного господарства – Т.: Економічна думка, 2000. – 224с. – с.18
3. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию/ С.И. Гессен. – М.: Школа – Пресс, 1995. – 448 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний редактор В.Г. Кремень. – К: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. -С.582.
5. Євтух М.Б., Волощук І.С. Забезпечення якісної вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства // Педагогіка і психологія №1, 2008, с.72.
6. Савченко О.Я., Система неперервної освіти : здобутки, пошуки, проблеми/ О.Я. Савченко – Чернівці: «Митець», 1996. -152 с.
7. Смівоцький А. Нові методи стратегічного мислення/ А.Смівоцький – К.: КМ Академія, 2002 . - 43 с.
8. Чобітько М.Г. Теоретико-методологічні засади особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх вчителів: Автореф. дис. д-ра пед. наук – К., 2007. – 43с.